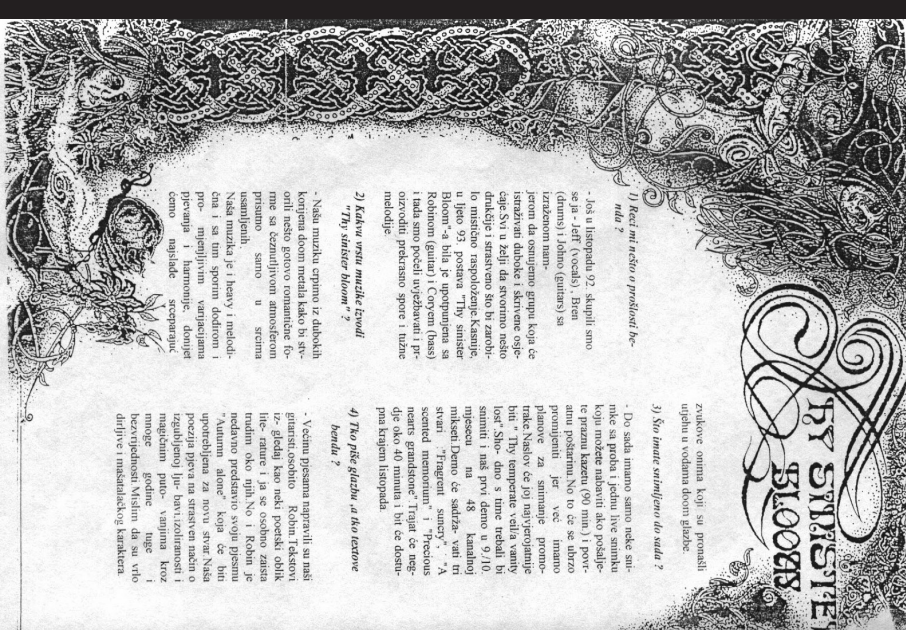
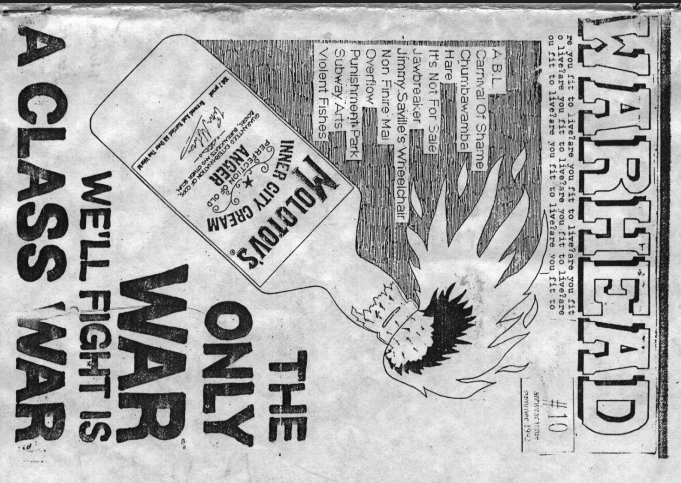
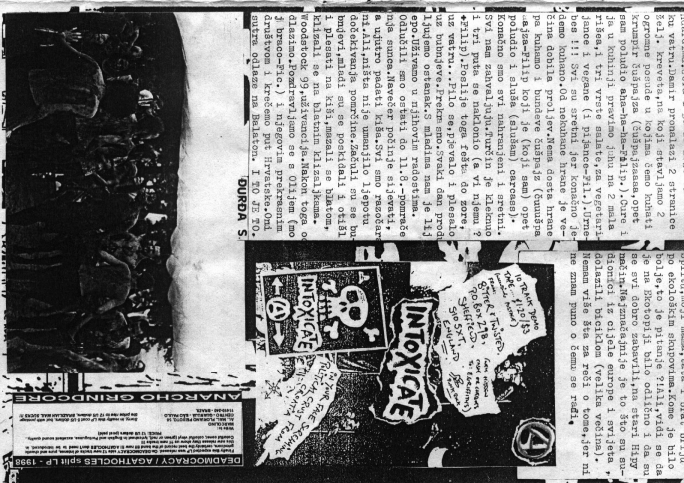
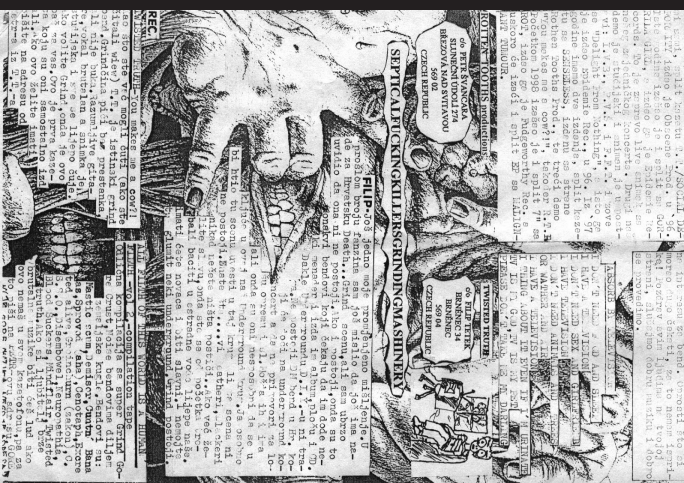
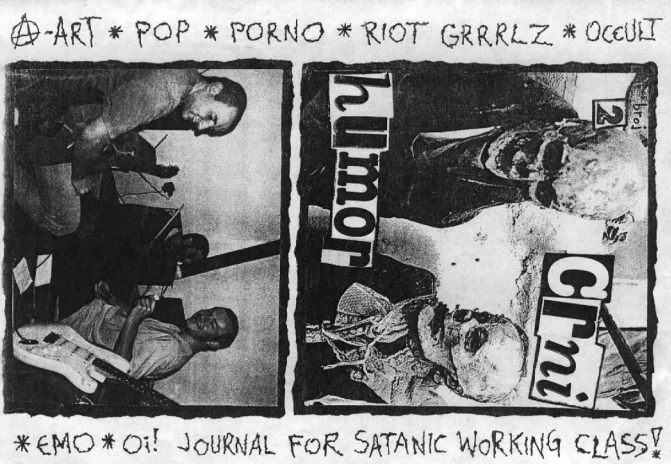

IZGUBLJENI POTENCIJALI

ODJECI IZ PROŠLOSTI FANZIJSKE KULTURE

Punk fanzini: Make Punk A Threat Again

Goran Ivanović

Punk i hardcore fanzini, ili skraćeno zinovi, su u najboljoj tradiciji alternativnog tiska dugo godina bili glavni način komuniciranja na punk i hardcore sceni. Rade ih punkeri i hardkoraši za punkere i hardkoraše kao sintezu različitih elemenata – glazbe, stavova, estetike i politike/filozofije. Zbog specifične tematike, koja se oblikuje pri zajedničkim stajalištima punkerske i hardkorovske supkulture, fanzini nude snažan element povezivanja unutar scene, koja je tijekom gotovo 40 godina od pojave punka postala globalni pokret. Fanzini su bili blogovi, forumi i društvene mreže.

Mainstream mediji nisu mogli do kraja dokučiti punk i hard core, a punkeri i hardkoraši su stvarali kontrakulturu i time zazirali od mainstream medija. Kada bi se punk ekipa i pojavila u mainstream medijima jasno je pokazivala svoj otklon od prevladavajuće kulture i potrošačkog društva. Baš kao što je za punk bendove vrijedilo, da svatko može svirati, tako je i zinove mogao raditi svatko po načelu uradi-sam. Bilo je potrebno samo imati što za reći odnosno napisati, to složiti na podlogu po principu odreži i zalijepi te doći do što jeftinijeg umnožavanja. Underground izdavaštvo je procvjetalo s punk i hardcore scenom. U Jugoslaviji su se prvi samozdat punk fanzini pojavili sporadično koncem 70. i početkom 80. godina, što se dogodilo istovremeno sa splašnjavanjem interesa tadašnjih „sredstava javnog priopćavanja“ za prve punk i novovalne bendove, koji su kao glazbeni fenomen imali otvorena vrata ne samo u tadašnjem vrlo čitanom glazbenom i omladinskom tisku, nego često i na republičkim radijskim i televizijskim postajama, koje su bile pod kontrolom države i organizacija saveza komunista. Osim toga punk u Jugoslaviji je početkom 80. godine bio javno klasificiran kao 'društvena devijacija' tijekom izmišljene i konstruirane naci-punk afere u Ljubljani što je i dovelo do ubrzanog odlaska punka u podzemlje i subkulturnu marginalnost.

Jugoslavenske vlasti su u početku u punk fanzinima prepoznavale 'nekakve privatne novine' i 'antidržavne elemente'. Kopiranje prvoga ljubljanskoga fanzina, koji se trebao pojaviti 1981. godine u okviru Škucica su vlasti zaustavile zbog priloga o policijskom nasilju. Ocijenili su ga kao anarhističku uvredu i provokaciju. Slično je bilo u približno isto vrijeme i s fanzinom Bla Bla Bla iz Trata pokraj Maribora. Među prvim fanzinima u bivšoj Jugoslaviji su bili i Pankzija iz Maribora, Kreten iz Pančeva, Indigo iz Rume, Pank iz Beograda te Zagrebački trubač, koji je više bio orijentiran na novovalnu scenu. U njima nije bilo spornih političkih pitanja, nego su prevladavali glazbeni sadržaji. Autori su predstavljali manje znane bendove iz Jugoslavije i drugih država. Kao malotiražne i neprofitne tiskovine, koje su bile orijentirane na glazbena događanja, nisu predstavljale neposrednu opasnost za 'temelje socijalističkog samoupravljanja'.

Do kraja 80. godina su se fanzini raširili kao neizostavni dio svake lokalne punk i hardcore scene (Vrnitev odpisanih iz Ljubljane, 24 časa iz Beograda, Independence iz Zagreba, Bolji život iz Novog Sada, Corpus Delicti iz Karlovca, Platfuzz iz Rogaške Slatine, Epitaph iz Sarajeva, Warhead iz (Slavonske)

Požege itd). Ako nisi bio u punk bendu, mogao si raditi punk zine. Često i oboje. Fanzinaš je radio sve – od pripreme broja do distribucije.

Tada se komunikacija odvijala najčešće poštom jer su i telefonski razgovori bili skupi. Korištena je i 'punk pošta'. Odlasci na putovanja i turneje su značili i dostavu pošte (pisama, fanzina, knjiga, ploča, kazeta, adresatima). Ljudi su se često godinama poznavali preko fanzina, prije nego što su se i osobno upoznali.

S povećanim brojem naslova fanzina već krajem 80. godina se pojavila određena uniformiranost sadržaja, jer je većina punk fanzina nudila shematski napravljene uratke s nizom često površnih intervjua s izvođačima, koji su se prije toga pojavili već nebrojeno puta u drugim fanzinima. Iako u fanzinima ne vrijede pravila novinarskog pisanja, možemo zanemariti pravopisne i gramatičke greške kao i vulgarniji rječnik, često puta je fanzinašima nedostajalo osnovne inspiracije za tekstove poput recenzija koncerata i nosača zvuka, iz kojih nije bilo moguće saznati ništa zanimljivo o događaju ili izdanju. Bilo je i samoironije i parodije, kao što je nudio zagrebački fanzin 600.000 razloga da odustanete.

Često se događalo, da novi fanzin ostane na prvom broju, jer entuzijazam brzo splasne kada se shvati, da je za svaki sljedeći broj opet potrebno uložiti znatan trud, ali i nešto novca. Fanzini nisu patili od rokova objavljivanja, tako da su izlazili u vrlo nejednakim vremenskim razmacima. Vrlo rijetki su uspijevali održati redovitost objavljivanja dva ili više brojeva kontinuirano kroz nekoliko godina. Fanzinsku produkciju nije zaustavio ni rat, iako je komunikacije na sceni bila otežana krajem 1991. i početkom 1992. godine. U prvoj polovici 90. godina su u Hrvatskoj većinu scene predstavljali anarho-punk bandovi pa se tako anarho-punk odražavao i na sadržaje većine fanzina. Jači politički angažman se može tumačiti kao posljedica rata i nacionalne homogenizacije, mada konkretni rat, koji je tada bjesnio, nije bio česta tema u punk fanzinima. Više se pisalo o prigovoru savjesti, antifašizmu, toleranciji, solidarnosti i ljudskim pravima. Sukladno prevladavajućim anarhističkim temama, češće se moglo čitati i o feminizmu, pravima životinja, vegeterijanstvu, veganizmu i spolnim praksama.

Ni hrvatske vlast nisu blagonaklono gledale na punk i hardcore supkulturu pa je u fanzinima bilo dosta tekstova protiv policije, posebice nakon napada interventne policije na posjetitelje punk koncerta u Samoboru 1995. godine. Godinu dana prije toga je pred prvim posjetom pape Ivana Pavla II Hrvatskoj policija privela nekoliko punkera, anarhista i fanzinaša iz različitih gradova u Hrvatskoj na informativne razgovore zbog navodnih subverzivnih djelatnosti. Bilo im je zabranjeno napuštati mjesto boravka tijekom Papina posjeta.

Prva polovica 90-ih je bila vjerojatno najplodnija što se tiče punk i hard core fanzina u Hrvatskoj, čemu je zasigurno pomogla i tadašnja brojnost ljudi na sceni i njihova želja za angažmanom, kao i tehnološke promjene, koje su znatno pojeftinile fotokopiranje. U drugoj polovici 90-ih godina su se fanzinaši na punk i hardcore sceni fragmentirali, kao i scena. Politička oštrica je donekle utupjela. Pojavili su i fanzini, koji su htjeli odmak od svega prije i više se bavili nekim osobnim iskustvima, poput planinarenja. U Sloveniji su se tada primjerice radili i punk video-fanzini.

Fanzinska punk i hardcore produkcija se polako gasi izmakom tisućljeća. Fanzinaši se oprastaju od pisanih strojeva, škara i ljepila. Sele se na internet, koji omogućava lakšu, bržu i jeftiniju komunikaciju. Mjesto fanzina se pojavljuju brojne internetske stranice s obiljem informacija o sceni, pišu se blogovi, sudjeluje na forumima, komunicira na društvenim mrežama putem računala, a kasnije i putem pametnih telefona. Baš kao i na početku fanzinske scene u bivšoj državi, u novom tisućljeću se sporadično javljaju 'old sc-

hool' punk i hardcore fanzini, koji se ne obaziru na suvremene tehnologije. Unatoč internetu i općenito smanjenom interesu za čitanje tiskovina, neki fanzini, poput američkoga Maximum rock'n'rolla, koji redovito izlazi svaki mjesec od 1982. godine, ustrajavaju na tiskanom izdanju. A u zadnje vrijeme u inozemstvu je moguće slijediti trend ponovne izrade fanzina, kao dio nostalgije prema 90-im godinama ali i kao opreku digitalizaciji.

Kolateralni dizajn

Antonio Karača

Izložba Izgubljeni potencijali – odjeci iz prošlosti fanzinske kulture bavi se još uvijek neopravdano marginaliziranim fenomenom alternativne, underground i punk kulture, kojim se, barem kod nas, sve donedavno rijetko tko sustavno bavio, posebno s potencijalno vrlo zanimljivog aspekta grafičkog dizajna. Do danas je on i dalje najčešće valoriziran u uskom okviru nezavisnih, punk, underground i klupskih, fragmentiranih scena, i dok spomena o fanzinima, čak i u lokalnim okvirima, ima, sve donedavno nije bilo uspostavljene kronologije, kamoli strukturiranije povijesne pripovijesti. Vrijedan arhiv u tom smislu inauguriran je početkom ove godine u okviru iznimno važnog projekta Fanzini.hr, na koji se djelomično referira i ova izložba. No tu je i recentno obnovljeni interes za medijske i likovne fenomene poput tzv. knjiga umjetnika i tradicije samizdata, koji pruža pak još jednu moguću vizuru, dok se fanzinska mreža može promatrati i kao svojevrsna preteča demokratizacije medija koju je od kraja 90-ih uveo Internet. Predstavljajući ovakvog sadržaja u okviru galerije posvećene dizajnu kao praksi moglo bi biti poruka i inspiracija posebno mladim grafičkim dizajnerima koji posljednjih godina polako ponovno otkrivaju načela samizdata i uradi-sam kulture u vlastitim praksama. Ova izložba zapravo i polazi od osobnog iskustva svog autora, dizajnera po struci i obrazovanju, koji je i sam sudjelovao u fanzinskoj sceni grada Požege, u kojem je odrastao. Stoga je i okvir na koji je izložba usredotočena upravo požeška fanzinska scena od kraja osamdesetih, kroz fanzinski boom 90-ih godina, do sredine 2000-ih kada ona definitivno zamire. Fanzini su ovom prilikom promatrani kao 'nesvjesni' ili 'neosviješteni' dizajn. Pritom termin 'nesvjesno' označava dizajn koji ne pripada nedvosmisleno ni domeni akademskog niti amaterskog, nego nastaje iz potrebe kreiranja, prezentiranja i distribucije vlastitih (osobnih, političkih, svjetonazorskih) poruka i sadržaja.

Iako tematika, odnosno sadržaj kojim se fanzinska izdanja najčešće bave nije fokus ove izložbe, ona je odredila estetiku istih. Anarho-punk, hardcore, metal, politika i osobne teme nisu samo definirale sadržaj fanzina nego su ih i vizualno diferencirale te im dale specifičnu formu koja je ovisila i o osobnosti pojedinog autora. Tako ćemo u Warheadu u svim brojevima naći snažnu političku dimenziju koja se odražava i u njegovom oblikovanju, s druge strane Fecal Forces karakterizira prije svega autorska i kreativna crta, dok se Eternal Suffering u skladu s tematiziranjem metal glazbe, očigledno oslanja na ikonografiju tog

žanra. Kod nekih autora možemo primijetiti usavršavanje osobnog rukopisa u gotovo pa tipografski sistem, koje daje snažni karakter cjelokupnom identitetu izdanja iz broja u broj. Ilustracija je također bila sastavni dio sadržaja koji se iz nemarnog i dječjeg crteža transformira u ozbiljnu ilustraciju na tragu art bruta, koja uz tekst tvori neodvojivu cjelinu. Veliku ulogu u oblikovanju poruke odigrala je i fotografija, bilo da je riječ o nasumično odabranim motivima koji služe kao pozadina za tekst, ili pak o njenom korištenju u službi prenošenja informacije, ali uvijek u neizbježnom estetskom kodu Xeroxa.

Tako ne možemo govoriti o sustavnom promišljanju vizualnih komunikacija i tehničkom prijelomu svojstvenom popularnim magazinima, iz svih tih primjera ipak iščitavamo autorsko promišljanje odnosa forme i sadržaja. Ista estetika, načela i metode produkcije prelile su se i na druge medije komuniciranja – plakati, leci i ovici audio kasete na punk i underground sceni govore gotovo identičnim vizualnim jezikom. Ova skromna izložba nastoji sve to objediniti u jednu cjelinu, prikazujući kronološki razvoj jedne scene, enigmatične autore koji su je stvarali, reprinte i originalna izdanja, kao i specifične analogne metode kojima su se tvorci fanzina služili.

Autor izložbe:

Antonio Karača

Vizualni identitet i postav izložbe:

Antonio Karača i Petra Vrdoljak

Suradnici:

Goran Ivanović, Filip Sertić, Andrej Smojvir, Marko Strpić, Petar Gerstman, Denis Treskanica, udruga KAMP

Organizator:

Hrvatsko dizajnersko društvo / HDD galerija

Voditelj galerije:

Marko Golub

HDD galerija
Boškovićeve 18, Zagreb
www.dizajn.hr

Sponzori tiska:

Cerovski Print Boutique
Ars kopija

Radno vrijeme:

pon – pet 10 – 20h
subotom 10 – 15h

Rad HDD galerije podržava Ministarstvo kulture RH i Grad Zagreb. Program galerije sufinanciran je sredstvima zaklade Kultura nova.

hrvatsko
dizajnersko
društvo

HDD

ARSKOPIJA
printamo nemoguće

Zaklada
Kultura nova

Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture

CEROVSKI